

การจัดการเชิงพุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธ
Buddhist Management on Environmental Development
According to Buddhist Nature

วินัย มีมาก* พระครูอุดมธรรมจารี**

บทคัดย่อ

การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยมีการจัดการแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และเป็นการพัฒนาแนวพุทธนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งคนและองค์กร ให้เป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข องค์กรเข้มแข็ง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะมุ่งพัฒนาคนแบบองค์รวมคือ วิถีไตรสิกขา ตามหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการนั้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน สำหรับผู้นำ บุคคล สังคมและการสร้างความสมดุลภาพภายในองค์กร ในการบริหารจัดการเชิงพุทธเป็นการพิจารณาถึงสภาวะความเป็นจริงระหว่างองค์กรและระบบธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เข้าใจถึงพระพุทธศาสนากับธรรมชาติ

คำสำคัญ : การจัดการ พุทธศาสตร์ การพัฒนา สิ่งแวดล้อม

Abstract

Management is an important process in determining the direction to use all resources effectively and efficiently to achieve the goal by having strategic plan management and strategy about internal and external environment and being the Buddhist development will effect on both humans and organization development to be good citizens, good quality , happiness, strengthening organization of Buddhist management focuses on human development as holistic approach in the principle

* อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

of threefold according to principle of Buddhadhamma for management. The human resources and environment efficiently. To set up , storage, repairing , spending economically and preservation for natural usage an environment can facilitate to all human beings to use forever sufficiently for the leaders, person , society and balanced creation within organization. For Buddhist management is the consideration to the real truth state between organization and the nature system as similar characters for understanding both Buddhism and the nature.

Keywords : Management, Buddhism, Development, Environment

บทนำ

ความหมายของการจัดการ คำว่า“การจัดการ”มาจากภาษาอังกฤษว่า Management พจนานุกรมภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ให้คำนิยามไว้ว่า “Management is the control and organization of something” หมายถึงการควบคุมและการจัดระเบียบของสิ่งต่างๆ ซึ่งมีแนวคิดแบบตะวันตกที่ยึดถือเอามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่งเชื่อสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นมาเป็นเพียงส่วนประกอบเพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับมนุษย์เท่านั้นซึ่งมีความหมายแฝงไว้ว่ามนุษย์มีความสำคัญมีอำนาจในการจัดการกับสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวมนุษย์ที่จะกำหนดให้เป็นไปในทิศทางตามความพึงพอใจอีกทั้งยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการตามแนวทางที่แต่ละท่านได้ศึกษามาเช่น สมยศ นาวิกาน (2545) กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการว่าเป็นกิจกรรมของการบริหารที่สำคัญ 4 อย่าง คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม รูปแบบของการบริหาร สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2545) กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการเป็นกระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ เป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความมั่นใจในการทำงานทำให้งานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมีลักษณะตายตัวต้องยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย สุรัสวดี ราชกุลชัย (2543) กล่าวไว้ว่า “การบริหาร” (Administration) และ“การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ทั้ง 2 คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2539) ได้ให้ความหมายการจัดการหมายถึงกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การโดยการวางแผนการจัดการการชักนำและการควบคุมหากเปรียบเทียบกับการบริหารการบริหารจะเน้นหนักด้านการกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนแต่การจัดการเป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายหรือแผนที่วางไว้กระบวนการจัดการประกอบด้วยกระบวนการวางแผนการจัดการองค์การการจัด

บุคคลเข้าทำงานการชักนำและการควบคุมการจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะกล่าวคือความสามารถในการจัดการและดำเนินงานถือเป็นศิลปะส่วนความรู้หรือทฤษฎีที่ใช้ในการจัดการถือเป็นศาสตร์ พะยอม วงศ์สารศรี ให้ความหมายการจัดการหมายถึงกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การตระหนักถึงความสามารถความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้” เกษม จันทรแก้ว ได้กล่าวว่าการจัดการ (management) หมายถึงการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีลักษณะและรูปแบบที่ไม่ทำให้เกิดผลเสีย8วิธีคือการใช้การเก็บกักการรักษา/ซ่อมแซมการฟื้นฟูการพัฒนาการป้องกันและการแบ่งเขต

สรุป การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานไปตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยให้สมาชิกภายในองค์กรได้ร่วมมือ ร่วมแรงกันปฏิบัติงานตามกระบวนการจัดการอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม เพื่อให้งานที่ปฏิบัติอยู่ได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยึดหยุ่นไปตามสถานการณ์

ความหมายของการวางยุทธศาสตร์

แนวคิดด้านการวางแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) เป็นการวางแผนที่ นำมาใช้เพื่อกำหนดแผนการทำงานด้านต่างๆ ในระยะยาวอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ หรือสภาพแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการก้าวไปในอนาคต มีการพิจารณาความสามารถขององค์กร และวิเคราะห์ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อองค์กรในอนาคต เพื่อบอก ทิศทางการดำเนินงานและแนวทางปฏิบัติที่จะบรรลุตามเป้าหมายต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ ปัจจุบันนี้การวางแผนแบบแผนกลยุทธ์ได้ แพร่หลายเข้ามาในวงงานต่าง ๆ และวงงานของราชการมากขึ้น แต่คำที่นิยมใช้และที่ได้รับการยอมรับกันในวงราชการ ส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า “แผนยุทธศาสตร์” การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดพันธกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goals) และแผนงาน (Plans) เพื่อให้องค์กรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่ประสงค์ ดังนั้นกระบวนการวางแผน จึงประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การกำหนดเป้าหมาย 3) การกำหนดแผนงาน ซึ่งผู้บริหาร จำเป็นต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งสามขั้นตอน จากนั้นจึงนำแผนงานไปสื่อสารให้สมาชิกในองค์กรเข้าใจในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในการบริหารจัดการทั่วไปผู้บริหารอาจมุ่งที่การปฏิบัติตามแผนงานจนละเลยเป้าหมายขององค์กร ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหลักที่กำหนดไว้ได้ จึงถือว่าการบริหารจัดการลักษณะนี้ไม่ได้ดำเนินการครบถ้วนตามกระบวนการ วางแผน ยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง จะใช้ในความหมายที่แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ และบทบาทหน้าที่องค์กร ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ Anthony กล่าวว่าแผนยุทธศาสตร์ หมายถึงผลอันเกิดจากกระบวนการตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ขององค์กร การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ การตัดสินใจใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์นั้นๆ และการตัดสินใจที่เกี่ยวกับนโยบายในการควบคุม การได้มาการใช้

และการถ่ายเททรัพยากรเหล่านั้น บุญมี จันทรวงศ์ กล่าวว่า ยุทธศาสตร์หมายถึงจุดมุ่งหมายและทิศทางที่ชัดเจนที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อการปฏิบัติในอนาคตและเป็นแผนที่มุ่งพิจารณาทิศทางการดำเนินงานขององค์กรในระยะยาวและตรงตามความเป็นจริงที่เกิดจากความเข้าใจร่วมกันเพื่อมุ่งปฏิบัติเป็นสำคัญ เสาวนิตย ชัยมุสิก กล่าวถึง “ยุทธศาสตร์” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กลยุทธ์” ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ “Stratos” แปลว่า กองทัพ และ คำว่า “Agein” แปลว่า นำหน้า ทั้งสองคำให้ความหมายของการนำกองทัพหรือการนำหน้าขององค์กร นักวางแผนบางคนให้ความหมายว่า “เป็นการนำทางให้องค์กรโดยรวม” แต่ในเชิงปฏิบัติคำว่า “ยุทธศาสตร์” จะให้ความหมายของแผนหรือวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานที่ผู้บริหารสูงคาดว่าจะนำไปสู่ความสำคัญตามวัตถุประสงค์ขององค์กร การจัดทำแผนยุทธศาสตร์อาจสรุปได้ดังนี้คือ 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อระบุสภาพในอนาคตและการดำเนินงานที่ต้องการจะสร้างให้เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะบอกความคาดหวังและความปรารถนาที่อยากจะให้เกิดอะไรขึ้นตามเจตนารมณ์ที่มุ่งมั่นไว้ 3) พันธกิจ (Mission) ที่แสดงถึงขอบข่ายหรือวิธีการในการดำเนินงานของหน่วยงานที่จะปฏิบัติให้สำเร็จตามวิสัยทัศน์ 4) ยุทธศาสตร์ เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในการกำหนดทิศทางขององค์กร 5) การกำหนดกลยุทธ์ (Tactic) เป็นแนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ 6) การแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ต้องอาศัยแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับส่วนงานต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างสอดคล้องประสานกันทั้งในด้านทิศทางและจังหวะเวลา โดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ ชื่อกลยุทธ์/แผนงานวัตถุประสงค์ที่จะใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ ชื่อโครงการ/งาน/กิจกรรมต่าง ๆ เป้าหมายหรือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการระยะเวลาในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จและงบประมาณ

สรุป การจัดการแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก กล่าวคือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรจากทรัพยากรภายในและสมรรถนะในการใช้ทรัพยากรหรือจากการทำงานด้านต่างๆ ขององค์กร โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ (Critical Success Factor) ความเชื่อมโยงของคุณค่าหรือค่านิยม (Value Chains) และกระบวนการหลักหรือระบบธุรกิจขององค์กร (Value Chain) เพื่อประโยชน์ต่อองค์กร

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เราสามารถแยกการให้คำจำกัดความได้ ดังนี้ คือ สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต เห็นได้ด้วยตาเปล่า และไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

- สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก (พืช และสัตว์) ฯลฯ
- สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สาธารณูปการต่างๆ เช่น ถนน เชื้อเพลิง น้ำ ฯลฯ หรือระบบของสถาบันสังคมมนุษย์ ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ฯลฯ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆ (สิ่งแวดล้อม) ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน และกำลังแรงงานมนุษย์ เป็นต้น

โดยคำนิยามแล้ว จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทนั้น จะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมทุกชนิดไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า การที่จะจำแนกสิ่งแวดล้อมใดๆ เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ

ประการแรก เกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่จะนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ถ้ายังไม่นำมาใช้ก็เป็นสิ่งแวดล้อม แต่ถ้านำมาใช้ประโยชน์ได้ ก็จะกลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติในช่วงเวลานั้นๆ

ประการที่สาม สภาพภูมิศาสตร์และความห่างไกลของสิ่งแวดล้อม ถ้าอยู่ไกลเกินไปคนอาจไม่นำมาใช้ ก็ไม่สามารถแปรสภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติได้

นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคละกันไป โดยอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎ ระบบ ข้อบังคับ ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และทั้งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา การอยู่เป็นกลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้ จะแสดงพฤติกรรมร่วมกันภายในขอบเขต และแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มออกมาอย่างชัดเจน กลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้จะเรียกว่า ระบบนิเวศ หรือระบบสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

การจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้กิจกรรมที่ดำเนินการนั้น สามารถให้ผลยั่งยืนต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติ โดยหลักการแล้ว "การจัดการ" จะต้องมีแนวทางการดำเนินงาน ขบวนการ และขั้นตอน รวมทั้งจุดประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจนแน่นอน

จากคำจำกัดความข้างต้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน หรือมีปัญหาใดๆ หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการ แผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆ ของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพ

สิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

แต่ถ้าเราจะกำหนดว่า สิ่งแวดล้อมที่เรากล่าวกันทุกๆ ไปนั้น เป็นเรื่องของปัญหาภาวะมลพิษ อันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากผลของความก้าวหน้าของการพัฒนาแล้ว เราก็สามารถให้คำจำกัดความแยกระหว่างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ ดังนี้ คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการสงวน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น สามารถให้ผลได้อย่างยาวนาน การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อทำให้สิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิต นั่นก็คือ จะต้องดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษที่จะมีผลต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย นั่นเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยา เพื่อประกอบการดำเนินงานในการจัดการดังนี้ คือ

- 1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างฉลาด หรือใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย และไม่เกิดการสูญเปล่า หรือเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด
- 2) การประหยัดของที่หายาก และของที่กำลังสูญพันธุ์
- 3) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

ประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดตั้งแต่พระองค์ยังทรงพระเยาว์จนถึงวาระสุดท้ายของพระชนม์ชีพ เริ่มตั้งแต่พระองค์ประสูติในลุมพินีสถานซึ่งเป็นอุทยานที่ร่มรื่นไปด้วยต้นไม้และธรรมชาติเมื่อพระองค์ทรงเจริญพระชนมายุทรงมีพระทัยเมตตาต่อสัตว์และทรงสนพระหฤทัยต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติตลอดมา หลังจากทรงตรัสรู้แล้วทรงประกาศศาสนาณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสีและจาริกไปสั่งสอนเผยแผ่พระธรรมตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์สถานที่พำนักอาจจะเป็นโคนต้นไม้ชอกเขาถ้ำในภูเขาป่าช้าเหล่านี้เป็นต้น

การดำรงพระชนม์ชีพของพระองค์ที่ทรงใกล้ชิดกับธรรมชาติมาโดยตลอด ทำให้พระองค์ทรงนำหลักธรรมและคำสอนที่แสดงให้เห็นถึงความรักต่อสรรพสัตว์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ในข้อบัญญัติและแนวทางการดำเนินพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้าตลอดจนการดำรงชีวิตของพระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาลแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เพียรพยายามจะเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้ การจัดการทรัพยากรเชิงตามแนววิถีพุทธถือว่ามีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นบทบาทสำคัญที่พระพุทธศาสนามีต่อธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจะได้

ให้ความหมายการจัดการเชิงพุทธว่ามีความหมายอย่างไร และมีความสำคัญต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นไร

จากกรอบแนวคิด “การจัดการ” หมายถึงกระบวนการกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อบรรลุเป้าหมาย คำว่า “การจัดการทรัพยากรตามหลักพระพุทธศาสนา” ก่อนจากนั้นจึงจะโยงไปถึง “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามหลักพระพุทธศาสนา” ที่ปรากฏในหลักฐานทางพระพุทธศาสนาหลายแห่งเช่นในคาถาพระธรรมบทภาค 2 ตอนที่พระนางสามาวดีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาในพระวินัยปิฎกเล่าถึงเรื่องนี้ไว้ว่าพระมหากษัตริย์พระเจ้าอุเทน ได้นำผ้าจีวรจำนวน 500 ผืนไปถวายพระอานนท์พระเจ้าอุเทน มีความสงสัยว่าพระอานนท์ทำไมถึงรับผ้าจีวรจำนวนมากเช่นนั้นจึงได้เข้าไปนมัสการสอบถามโดยหวังว่าจะจับผิดท่านว่าท่านจะเอาจีวรมากมายเหล่านั้นไปทำอะไรพระอานนท์ได้ตอบคำถามพระเจ้าอุเทนเป็นลำดับโดยสรุปความได้นำไปแจกแก่ภิกษุทั้งหลายที่มีจีวรเก่าๆเมื่อจีวรเก่าแล้วจะนำไปทำเป็นผ้าคาดพาดานเมื่อพาดานเก่าแล้วจะนำไปทำเป็นผ้าปูฟูกเมื่อผ้าปูฟูกเก่าแล้วจะนำไปทำเป็นผ้าปูพื้นเมื่อผ้าปูพื้นเก่าแล้วจะนำไปทำให้เป็นผ้าเช็ดเท้าเมื่อผ้าเช็ดเท้าเก่าแล้วจะทำเป็นผ้าเช็ดฝุ่นเมื่อผ้าเช็ดฝุ่นเก่าแล้วจะนำไปโคลนขยี้กับโคลนแล้วฉาบทาฝาพระเจ้าอุเทนได้สดับคำอธิบายของพระอานนท์แล้วทรงดำริว่าพระอานนท์นำผ้าไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดไม่ได้เก็บเข้าคลังจึงได้ถวายจีวรเพิ่มอีก 500 ผืนแต่พระอานนท์ซึ่งเมื่อรวมกับจีวรเดิมที่มีเหลือถวายก่อนหน้านั้นแล้วพระอานนท์จึงมีผ้ารวม 1,000 ผืน

จากนัยข้างต้นเป็นความหมายของการจัดการทรัพยากรตามหลักพระพุทธศาสนาที่หมายถึงในการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่ามีประโยชน์ประสิทธิภาพสูงสุดและการนำกลับมาใช้ใหม่เมื่อใช้ความหมายนี้มาปรับใช้ในความหมาย “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเชิงพุทธ” ก็จะหมายความว่า เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าก่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับธรรมชาติว่ามีความสัมพันธ์กับมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จในการทำงาน หลักธรรมที่มนุษย์สามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จ และมีความสุขในการทำงานนั้น โดยหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับการจัดการในหน่วยงานมีอยู่มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการจัดการเชิงพุทธเพื่อเป็นแนวทางพอเป็นสังเขป ดังนี้

หลักพุทธธรรม อิทธิบาท 4 เป็นการจัดการเชิงพุทธเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ

1. ฉันทะ คือ มีความพึงพอใจในงานที่รับผิดชอบ
2. วิริยะ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน เสียสละในการทำงานโดยมุ่งหวังให้งานประสบผลสำเร็จ

3. จิตตะ คือ มีความฝักใฝ่เอาใจใส่งานอย่างต่อเนื่อง และการทำงานด้วยความระมัดระวัง โดยหวังผลให้งานประสบผลสำเร็จ

4. วิมังสา คือ มีความคิดไตร่ตรองหาเหตุผลคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และการพัฒนางาน การบริหารจัดการเชิงพุทธตามหลักอิทธิบาท 4 ประการ ซึ่งถือได้ว่าทุกข้อล้วนแต่มีความสัมพันธ์กัน และแต่ละข้อล้วนแต่มีหน้าที่เฉพาะของตน เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวพันกัน กล่าวคือ เมื่อมีฉันทะความยินดี ความรักในกิจหรืองานที่กระทำ ย่อมทำให้เกิดวิริยะความเพียรความพยายามในกิจหรืองานนั้น เมื่อมีความเพียรเกิดขึ้นจึงก่อให้เกิดจิตตะคือความฝักใฝ่ ความสนใจเอาใจใส่ต่อสิ่งนั้น เมื่อฝักใฝ่ใส่ใจ ย่อมวิมังสาในการไตร่ตรอง สอดส่องพิจารณาในสิ่งนั้นอย่างหาเหตุผลผลด้วยปัญญา อิทธิบาทจึงเป็นคุณอันพิเศษที่เกื้อหนุนให้ประสบความสำเร็จในกิจหรืองานต่างๆ

หลักพุทธธรรมสัปปุริสธรรม 7 เป็นการจัดการผู้นำ หรือ สัตบุรุษคนดีทั้งหลาย

1. อัมมัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
2. อัตถัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล
3. อัตตัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน
4. มัตตัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
5. กาลัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา
6. บุริสสัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน สังคม
7. บุคคลโรปรัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักคบคน

การบริหารจัดการเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นการจัดการผู้นำหรือสัตบุรุษคนดีทั้งหลาย ซึ่งผู้นำ(Leader) คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานพระพุทธศาสนาให้มีความสำคัญต่อหลักสัปปุริสธรรมอันเป็นหลักธรรมฝึกผู้นำให้เป็นคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบมีคุณค่าและทำให้เกิดความสุขแก่ผู้นำ สังคม ชุมชนและประเทศชาติให้เกิดความปกติสุข

การพัฒนาทรัพยากร

การพัฒนาทรัพยากรตามแนววิถีพุทธเป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรหรือเป็นเรื่องการจัดการคนในองค์กร ซึ่งมุ่งกิจกรรมหลัก ดังนี้ การวางแผนด้านกำลังคน การคัดเลือกบุคคลเข้าสู่องค์กร การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการรักษาคนดีที่มีมือไว้ในองค์กร ในทางโลกมีทฤษฎีมากมายสำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ถ้าองค์กรใดนำหลักธรรมไปใช้ควบคู่กันด้วยแล้ว องค์กรนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุด

1. แนวทางการคัดเลือก แนวทางการคัดเลือก สำหรับการคัดเลือกทางโลก กรรมการจะต้องยึดหลักคุณธรรม (Merit System) แต่ในทางศาสนานั้น จะต้องใช้หลักความไม่มีอคติควบคู่กันไปด้วย นั่นคือไม่ลำเอียงเพราะชอบ ชัง หลง และกลัว พร้อมกันนั้น ผู้ที่เข้ามาเป็นกรรมการคัดเลือก

ควรเป็นคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักความแตกต่างของบุคคล

2. แนวทางการพัฒนา แนวทางการพัฒนา การพัฒนาแนวพุทธจะเน้นย้ำในเรื่อง การเรียนรู้ตลอดเวลา หรือ (Life is education)

3. การเก็บรักษาคนดีไว้กับองค์กร การเก็บรักษาคนดีไว้กับองค์กร นอกจากหลักทางโลก เช่น สวัสดิการ ความสามัคคีในองค์กร ฯลฯ ที่มุ่งให้บุคลากรอยู่กับองค์กรแล้ว หลักอภิธานิยธรรม 7 ประการ ทางพระพุทธศาสนาเป็นการส่งเสริมการทำงานในหน่วยงานและองค์กรเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อภิธานิยธรรม 7 ประกอบด้วย

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. มาประชุมกันพร้อมเพรียง
3. ไม่บัญญัติหลักใหม่ที่ขัดกับหลักเดิม
4. เคารพนับถือผู้ใหญ่
5. คุ่มครองสตรี
6. เคารพสิ่งสำคัญของชาติและ
7. คุ่มครองผู้ทรงธรรม

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธธรรมมีแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยความเชื่อที่ว่า ชีวิตคือการศึกษา (Life is education) มีชีวิตอยู่ก็ต้องมีการศึกษาตลอดเวลา คนทุกคนที่เกิดมาต้องได้รับการพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วจึงจะถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งคนและองค์กร บุคลากรพัฒนาเป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข องค์กรเข้มแข็ง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะมุ่งพัฒนาคนแบบองค์รวม คือ วิถีไตรสิกขา มนุษย์ต้องเรียนรู้และฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ดังนี้

1. ศิลสิกขาหรือการพัฒนากาย (ศีล) เป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะเรื่องระเบียบวินัยของสังคม ทำให้กายและพฤติกรรมพัฒนา

2. สมာธิสิกขาหรือการพัฒนาจิต (สมาธิ) เป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะทางด้านจิตใจ ทำให้จิตใจพัฒนา จิตอยู่กับงานไม่ประมาท

3. ปัญญาสิกขาหรือการพัฒนาปัญญา สามารถทำได้โดย การคบหากับบัณฑิตการศึกษาหาความรู้ การคิดพิจารณา และการปฏิบัติตามความรู้ที่ถูกต้อง

การจัดการความรู้เชิงพุทธเป็นกระบวนการจัดการความรู้ คือ การคัดเลือกหรือสร้าง แล้วแพร่กระจายความรู้เข้าไปในองค์กร เพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพในทางพุทธนั้น ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการความรู้แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ความรู้ทั่วไป ความรู้ทั่วไป ครอบคลุมความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ชีวิต ธรรมชาติ
2. ความรู้สำหรับสมาชิกองค์กร ความรู้สำหรับสมาชิกองค์กร เช่น แนวทางสร้างปัญญา แนวทางสร้างความสุข และแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

3. ความรู้สำหรับองค์กร ความรู้สำหรับองค์กร เช่น สังคหวัตถุ สารานิยธรรม พรหมวิหาร จักรวรรดิวัตร พละขั้นต่อไปคือการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งควรประกอบไปด้วยกัลยาณมิตร และ โยนิโสมนสิการ (การคิดเป็น) ทั้งสองสิ่งนี้ จะช่วยเสริมกันและกันให้การถ่ายทอดความรู้สำเร็จลุล่วงไปได้

สรุปได้

การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าการตัดสินใจอย่างถูกต้องและการปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้การจัดการมีความสำคัญต่อองค์กรช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้เทคนิควิธีการที่จะทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงานมีความตั้งใจเต็มใจช่วยเหลือให้องค์กรประสบความสำเร็จโดยการจัดการแผนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ จึงมีความเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก กล่าวคือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรจากทรัพยากรภายในและสมรรถนะในการใช้ทรัพยากรหรือจากการดำเนินงานด้านต่างๆ ขององค์กร โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ (Critical Success Factor) ความเชื่อมโยงของคุณค่าหรือค่านิยม (Value Chains) และกระบวนการหลักหรือระบบธุรกิจขององค์กร (Value Chain) เพื่อประโยชน์ต่อองค์กร หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการนั้น เป็นคุณธรรมสำหรับผู้นำ บุคคล สังคมและการสร้างความสมดุลภายในองค์กร ในการบริหารจัดการเชิงพุทธเป็นการพิจารณาถึงสภาวะความเป็นจริงระหว่างองค์กรและระบบธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เข้าใจถึงพระพุทธานุภาพกับธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ผู้วิจัยจะได้อธิบายในเรื่องพระพุทธานุภาพกับธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อให้การบริหารจัดการเชิงพุทธที่ไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- คณะกรรมการแผนกตำรา. (2550). **มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เกษม จันทรแก้ว. (2544). **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Kasem Chankaew. (2554). **Environmental science**, (Bangkok: Kasetsart University.
- ดำรง วัฒนา. (2548). **ยุทธศาสตร์การบริหารภาครัฐ หลักการและวิธีการ**, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- To hold Wattana, (2005). **Strategic Government Administration Principles and methods**, (Bangkok : Faculty Political Science, Chulalongkorn University.
- บุญมี จันทรวงศ์, (2543). **ยุทธศาสตร์สหกรณ์ในภาคการเกษตร**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประชุม รอดประเสริฐ,(2528). **นโยบายและการวางแผนหลักการและทฤษฎี**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์.
- พะยอม วงศ์สารศรี, (2542). **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาจำกัด, 2542.
- พระมหาจรรยาสุทธิญาโน, (2530). **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- สมยศ นาวิการ, (2536). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล.
- สร้อยตระกูลอรธมานะ, (2545.) **พฤติกรรมองค์กร: ทฤษฎีและการประยุกต์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สร้อยสวัสดิ์ ราชกุลชัย, (2543). **การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จามจุรี.
- สาคร สุขศรีวงศ์, **การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร**, กรุงเทพฯ : บริษัท จี.พี.ไซเบอร์ พรินท์ จำกัด , 2550), หน้า 99.
- เสาวนิตย ชัยมุสิก, (2545). **การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : บุคพอยทการพิมพ์.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, (2539). **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาการศึกษา.
- Bartol, K & Martin, D, (1998). **Management**, Boston USA : McGraw-Hill.